

NYKŠTUKAS POLITIKAS

Sofija TYZENHAUZAITĖ

(Tęsinys. Pradžia – el. žurnalo „Žemaičių žemė“ 2023 m. Nr. 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 2024 m. Nr. 1, 2, 3, 5)

Tad nykštukas, stengdamasis palenkti infantės širdį princo labai, karštai gyrė paslaugas, kurias jaunuolis atliko Prancūzijai ir Henrikui de Valua. Pridėjo, kad infantė labai domisi Balani vedybomis su seniūno Odolinskio dukra, kad ir merginos tėvas, iškelęs keletą sąlygų, joms neprieštarauja, žodis duotas iš abiejų pusių, bet būtina pateikti Balani kilmės dokumentus, jo teisėto gimimo įrodymą.

Monliukas, nors ir nepuoselejo švelnių tėviškų jausmų, nebuvo beširdis tėvas. Be to, tuo metu Balani naudai suveikė ir patenkinta Monliuko savigarbą. Tas ilgai nepripažintas ir slepiamas sūnus visiškai pateisino jo viltis. Jis jautė, kad netrukus įvyks puikios vestuvės. Tereikėjo užtikrinti sūnui tinkamą gyvenimą, garantuoti sėkmingą ateitį, bet... Kad išpildytų tas sąlygas, jam reikėjo prisipažinti dėl nemalonių dalykų.

Taip mąstė Monliukas, skersai išilgai vaikštinėdamas po kambarį, nusukęs veidą nuo smalsių ir įžvalgių Krasovskio akių.

Nykštukas, sunerimęs dėl pernelyg ilgai trukusios tylos, galiausiai prakalbo:

– Ką jūsų eskcelencija ketina nuspręsti dėl to jaunuolio? Ar sudėtingiausiu savo gyvenimo laikotarpiu jis gali tikėtis jūsų globos?

Monliukas prisiartinio prie nykštuko ir meiliai paėmė jį už rankos. Krasovskis nustebo.

– Aš labai dėkingas už dėmesį ir draugiškumą, kurį rodote Balani, bet bijau, – dėstė Monliukas, įbedęs į jį dideles pilkas veriančias akis, – bijau, kad audringi jausmai, kuriuos jis sugebėjo jumyse sužadinti, nepaskatintų jūsų noro atvirauti ir atskleisti gilią paslaptį, kurią jums patikėjau.

Nykštukas nuraudo ir sutrikęs atsakė:

– Prisipažįstu, norėjau jį labiau išgirti, todėl šiek

Sofija Tyzenhauzaitė de Šuazel-Gufjė (1790–1878) portretas. Dailininkas Johanas Baptistas Lampis vyresnysis (1751–1830). Paveikslo originalas saugomas Žemaičių muziejuje „Alka“

tiesk praskleidžiau jo kilmės paslaptį.

„Puiku, – pagalvojo Monliukas, – to ir tikėjau si.“ Paskui tęsė:

– Noriu jus perspėti tik dėl vieno dalyko. Jums nederėtų juo rūpintis, geriau palikite tą reikalą man vienam. Tik tada aš pasižadau išpildyti visus jūsų pageidavimus ir Balani viltis.

„Keistas ir lengvabūdis žmogus, – pagalvojo nykštukas. – Dabar jis panorą pelnyti garbę dėl rūpinimosi Balani, bet juk juo niekada nesidomėjo. Tiek to, paaukosiu savo savimeilę dėl jaunojo draugo laimės“.

– Monsinjore, – prakalbo kaip nepatenkintas žmogus, – tebus taip, kaip jūs pageidaujate.

Dėl visko sutarę Valanso vyskupas ir nykštukas susiruošė išvykti tuo pat metu, kaip ir Respublikos pasiuntiniai bei jų spindinti palyda.

Daug metų Lenkijoje praleidęs ir sunkiai triūsęs Komandonis pagaliau gavo jo šventenybės leidimą sugrįžti į Italiją. Patenkintas, kad jam pavyko užtikrinti lenkų balsus uoliam katalikui princui, koks buvo Anžu kunigaikštis, jis išvyko, užleidęs savo vietą Gracianiu.

(Nukelta į 54 p.)

Tuo metu, kai Monliuko siųstas Šuanenas pranešė Prancūzijai naujieną, jog išrinktas Henrikas de Valua, princas, apgulęs La Rošelį, jau matė, kaip jo šlovė ir sėkmė menksta vietoje, kurią gynė saujelė maištaujančių protestantų: moterų, senių, vaikų, ir niekas negalėjo jų įveikti – nei jėga, nei nevilts. Anžu kunigaikštis, matydamas, kokios bevaisės jo pastangos, ir išgirdęs, kad apgultieji tikisi sulaukti rimtos Anglijos pagalbos, paskubėjo pasinaudoti palankia proga, kurią suteikė naujiena, jog netrukus atvyks Lenkijos pasiuntiniai, ir garbingiau, nei būtų tekę tai padaryti netrukus, nutraukė apsiaustį.

Tokiam žingsniui turbūt pasitarnavo ne tik politika, bet ir meilė. Henrikas de Valua labiau nei kada nors anksčiau mylėjo Mariją de Klev – kunigaikštienę de Kondė. Marija veltui tikėjosi, kad jos geroji žvaigždė ir linksmas būdas apsaugos ją nuo neleistinos aistros. Ji neįvertino pavojaus, kuris jai grėsė dėl nepastovumo ir polinkio į audringus išgyvenimus. Begaliniai Anžu kunigaikščio meilininimai galų gale įaudrino jautrią kunigaikštienės de Kondė širdį. Tačiau ji buvo dorybinga, todėl ją kamavo vis stiprėjantys priekaištai dėl netinkamo elgesio. Ji išsigando pati savęs, ir ta baimė tapo jos doros apsauga. Kunigaikštis de Kondė, neturėdamas pagristų įrodymų dėl žmonos elgesio, bet matydamas jos nevalingai pakitusią laikyseną, nepatenkintas, įskaudintas nutolo nuo jos, paliko ją būti su pačia savimi, silpną, praradusią drąsą, kamuojamą priekaištų ir kovojančią su jauno, mielo ir gražaus princo meile.

Ponas Valanso vyskupas ir nykštukas atvyko į Paryžių keliomis dienomis anksčiau nei pasiuntiniai. Kaip ir tikėjosi, juos iškilmingai sutiko dvare, dėmesį jiems rodė princai, tačiau jų savigarbai to ne užteko. Monliukas sugebėjo išmintingai, kaip mokėjo, pateikti išsamią ataskaitą Kotrynai de Mediči ir sušvelninti kai kuriuos momentus, kai jis turėjo padaryti nuolaidų, kurios, kaip jis suprato, negalėjo patikti Anžu kunigaikščiui. Henriko vardu jis buvo priverstas pasirašyti su protestantais taikos sutartį ir jiems užtikrinti toleranciją. Žinodamas, kad princas myli Mariją de Klev, jis nepasipriešino lenkų reikalavimui, kad sėsdamas į sostą priims infantės Onos ranką. Vien tik šios sąlygos būtų pakakę, kad atšaltų princo troškimas gauti karūną, kurią jam norėjo parduoti jo laisvės kaina.

Nykštukas, būdamas kaip reta protingas ir įžval-

gus, netruko susivokti, kad visos mandagybės, palankumo demonstravimas, net gausios Henriko padėkos slepia blogai užmaskuotą šaltumą. Dar labiau jį nustebino, kad pati Kotryna de Mediči, vaizduodama džiūgaujančią, atrodo, slėpė kažkokį paslaptinę sumanymą ir ne tiek džiaugėsi sūnui tekusia puikia dovana, kiek stengėsi pateikti sunerimusiems ir nepatenkintiems paryžiečiams didingą spektaklį, kuris buvo naujas ir galėjo nukreipti jų dėmesį nuo svarbesnių problemų. Paryžius palengva atsigavo po baisaus sukrėtimo, tačiau Navaros karalius, kunigaikštis de Kondė ir keletas kitų garsių protestantų, kuriems pavyko išvengti visuotinių skerdynių, gyveno dvare kaip valstybės kaliniai. Visur tvyranti baimė, nepasitikėjimas užgoždavo geras naujienas, kurias skleidė apsuksioji Kotryna. Galantiškumas šiek tiek pridengė veidmainystę, apgaulę, išdavytę.

Karolis IX, sergantis gyvybę ėdančia liga, paliestas neregimos dieviškos rankos, atgijo, kai išgirdo naujieną, kad išrinktas Anžu kunigaikštis ir netrukus atvyks lenkų pasiuntiniai. Pagaliau jis visiems laikams atsikratys brolio, tapusio prancūzų ir Kotrynos de Mediči stabu, brolio, kurio šlovė ir sėkmė gožė jo paties karališką menkumą, kurio įtaka viršijo jo valdžią. Atsikratęs tokio pavojingo varžovo jis, galbūt, sumenkins motinos autoritetą, išsivaduos iš varginančios globos ir pradės valdyti pats! Viena koja kape, neištrinamais mirties ženklais pažymėtu veidu, išblyškęs, pamėlusiais paakiais, ryjamas liepsnos, kuri kaitino kraują, paversdama jį gyslose ištirpusiu švinu, šiurpinamas vienatvės ir nakties šešėlių, gąsdinamas įkaitintos vaizduotės kruvinų aukų (jų budeliu buvo jis pats) vaizdų, jis vengė žmonių, ypač tų, kurių pražūtingi patarimai užnuodijo jo jaunystę ir pastūmėjo į nusikaltimą, Karolis karštai rengė lenkų pasiuntinių sutikimo ceremoniją, tačiau baiminosi pernelyg anksti džiūgauti atsikračius nepakenčiamo brolio.

Lenkų pasiuntiniai, valdovo įsakymu iškilmingai sutikti visuose Prancūzijos miestuose, pro kuriuos jie keliavo, pasiekė Paryžių ir, pasveikinti visų miesto korporacijų, iškilmingai, su neregėtomis iškilėmis įžengė į miestą. Norėdamas juos pagerbti karalius pasiuntė jų pasitikti žymiausius dvaro didikus. Poznanės vyskupą lydėjo karališkosios šeimos princas, vyresnysis Monpansjė kunigaikščio sūnus, Seradzo vaivada – kunigaikštis de Gizas, Gniezno kaštelio-

na – Omalio kunigaikštis, Lietuvos didįjį maršalką Radvilą – grafas de Molevrijė, Zamoiskį – vikontas de Tiurenas ir t. t.

Lenkų pasiuntiniai, vilkėdami ilgus auksu austus drabužius, susijuosę puošniomis indiškėmis juostomis, avėdami sidabru kaustytais spalvingais batais, užsidėję aksominės kepuraitės, puoštas spindinčiomis egretėmis arba garnio plunksnomis, užsimetę brangiausiai kailiais pamuštus apsiaustus, ant pečių prilaikomus brangakmenių vėrinį, sėdėjo ant neapsakomai puikių žirgų, kurių pakinktai, balnai, gūnios ir net balnakilpės spindėjo auksu ir brangiausiai akmenimis. Karininkų šarvai spindėjo auksu, pasiuntinius lydėjo švytinti palyda – minia jaunų bajoraičių, besivaržančių drabužių puošnumu ir žirgų puikumu, puošniomis livrėjomis vilkintys žirgininkai ir pažai, vedantys puošniausiai pakinktais išdabintus žirgus. Lenkų drabužiai buvo ypatingai prabangūs ir dvelkė rytais. Jie patys buvo stambaus ir įspūdingo sudėjimo, gerai atrodė ir labai džiugino juos stebinčių paryžiečių žvilgsnius. Jie stebėtinai lengvai valdė karštus kovos žirgus ir labai skyrėsi nuo elegantiškų, plevėsuojančiomis plunksnomis padabintomis skrybėlėmis ir šilkiniais apsiaustais pasipuošusių, šiek tiek smulkesnio sudėjimo, todėl ne taip krentančių į akis prancūzų didikų ir stambių normandiškų kovos žirgų.

Nuo švento Martyno vartų iki Luvro gatves užplūdo iš visų miesto kvartalų subėgusi pasiuntinius lydinti didžiulė minia, languose ir net ant stogų spietėsi daugybė žiūrovų. Nuo jų nuostabą, malonumą ir susižavėjimą reiškiančių šūksnių skambėjo oras.

Po vienos Luvro galerijų skliautais karališkoji šeima taip pat rengėsi pasimėgauti prašmatniu pasiuntinių atvykimu, o prie vieno tų nuostabių rūmų langų Henrikas de Valua, sėdintis greta kunigaikštienės de Kondė, matė tik ją, tarsi būtų pamiršęs, kad jis yra tikrasis šios iškilmingos dienos švenčių objektas.

Tūkstantį kartų gražesnė, melancholiškai nusiteikusi, dar labiau jaudinanti nei tada, kai jos žavingas veidelis skleisdavo meilumą ir džiugesį, dabar kunigaikštienė de Kondė liūdėjo, padėjusi žavingą rankelę ant tamsiai raudonos aksominės pagalvėlės, papuoštos aukso galionais, liūdėjo, kita ranka parėmusi galvą, pridengtą tik gazo šydo. Ji žinojo, kad artėja metas, kai Henrikas de Valua, šaukiamas šlovingos ateities, bus priverstas palikti ją visiems

laikams. Baugulį kėlė ir pavydo diktuojama baimė, kad princui teks pildyti lenkų pageidavimus ir vesti infantę. Bet ji dar valdė slaptus širdies jausmus ir niekuo neišsidavė, tad Henrikas de Valua iki pat dabar nesuvokė, jog yra mylimas, ir galėjo tik svajoti apie meilę. Staiga kurtinantys trimitų garsai pranešė, kad į Luvro kiemą atvyksta pasiuntiniai. Visi išsipustę šio prašmatnaus spektaklio dalyviai, visa minia, žirgų kanopų daužomas grindinys, riksmas žmonių, mojuojančių įvairiaspalviais sultonais puoštomis skrybėlėmis, viskas paskendo riksmo: „Tegyvuoja Lenkijos karalius!“ ir taip paveikė nelaimingą kunigaikštienę de Kondė, kad ji krito į krėslą ir, apsipylusi ašaromis, išsidavė mylinti. Patyręs tokį nevalingą prisipažinimą, už kurį būtų nepagalijęs ir tūkstančio karūnų, Henrikas de Valua, pats netekęs galvos iš laimės ir džiaugsmo, puolė kunigaikštieni po kojomis ir suėmė jos ranką, kuria ji buvo prisidengusi ašarotą veidą.

– Kokia aš nelaiminga! – sudejavo raudodama kunigaikštienė. – Argi negana, kad mane užvaldė nuodėmingas jausmas, bet dar privalėjau jį atskleisti. Ir dar kam, didis Dieve, ir kokią akimirką!

Visa, kas nesvetima mylint, visa, kas tik yra švelniausio ir subtiliausio – prieštaravimai, priesaikos, viską išbandė Henrikas, ramindamas ir guosdamas kunigaikštienę, bet Marija de Klev tik rodė ranka į iškilmingą pasiuntinių kelionę audiencijos pas karalių Karolį IX ir į visas jo šnekas dūsaudama atsakinėjo: „Jie ateina jūsų.“ Paskui pakėlė į dangų žavingas ašarotas akis ir pridūrė:

– Daugiau jūsų nebepamatysiu.

XXXV skyrius

Visas Paryžius kalbėjo tik apie lenkų pasiuntinių atvykimą, gėrėjosi jų pasitikinčia, oria laikyvena, tokia būdinga laisviems žmonėms. Jų laikysena priminė senovės Romos senatorius, tuos pasaulio šeiminkus, kurie klausė tik savo pačių įstatymų ir mieliau kam nors įteikdavo karūną, nei nešiodavo ją patys. Prancūzai raudė dėl savo nemokšiškumo ir gėrėjosi giliomis lenkų didikų žiniomis, jų gebėjimu laisvai kalbėti keliomis kalbomis, ypač lotyniškai. Kotryna Mediči buvo sužavėta, kad gali itališkai bendrauti su Poznanės vyskupu. Su jai būdingu

(Nukelta į 56 p.)

įžvalgumu ji neparastai kuklų prelatą (kuklumas – natūrali lenkų dorybė, nes jie neskuba įrodinėti savo vertės) įvertino kaip labai nusipelnusį vyrą, vertą jos pagarbos.

Nekantraudami pareikšti pagarbą savo naujam karaliui ir įteikti jam jo išrinkimą patvirtinantį dokumentą, pasiuntiniai nesunkiai išsirūpino iš Henriko de Valua pageidaujamą audienciją. Pagrindiniai sutarties tarp karaliaus ir Respublikos punktai jau buvo aptarti prancūzų komisarų, kurie, nepatenkinti dauguma Henrikui de Valua iškeltų sąlygų, tik ir siekė suerzinti prinčą. Pats Henrikas, sunerimęs, besisielojantis, besidomintis tik savo meile, nelabai bevertino tą karūną, kuri anksčiau jam atrodė esanti verta jo kilnaus dėmesio. Bet Valanso vyskupas stengėsi jį įtikinti, kad laikui bėgant apsukrumu ir ypač dideliu dosnumu prinčui pavyks sušvelninti jam nepatinkančias sąlygas. Be to, reikia lenkams atleisti, kad jie, kaip turgaus prekeiviai, užsiprašo daugiau, nei tikisi gauti.

Dieną, kai buvo numatytas pasiuntinių priėmimas, du, Prancūzijos ir Lenkijos, karaliai, Navaros karalius, karalienės Kotryna de Mediči, Elžbieta ir Margarita de Valua, visi, ką dvaras ir miestas manė esant gražiausius ir savo spindesiu pranokstantčius vaizduotę, susirinko didžiojoje rūmų salėje, kur įprastai buvo švenčiamos karalių vestuvės, kur stovėjo ir sostai, dengti baldakimais su auksu išsiuvinėtais Prancūzijos, Lenkijos ir Navaros herbais, bei puošnios pakyls karalienėms ir princėms. Sostų papėdėje stovėjo balto marmuro stolas paauskuotomis kojomis.

Karaliams susėdus, visi žiūrovai užėmė jiems pagal padėtį skirtas vietas: karališko kraujo princai telkėsi sosto dešinėje. Kairėje vietas užsiėmė apaštališkais purpuro drabužiais vilkintys kardinolai, Prancūzijos dvasiškiai, užsienio pasiuntiniai. Ant šiek tiek žemesnių pakylų susibūrė raudonai vilkintys parlamento nariai, universitetų rektoriai, teisėjai. Likusieji dešimt tūkstančių kuo puošniausiai išsipusčiusių žiūrovų tenkinosi lauke sukalta pakyla.

Skardenant trimitams prie rūmų durų iškilmingai žengiančius, deramai atrodančius lenkų pasiuntinius pasitiko kunigaikštis de Gizas. Įžengę į salę jie trumpam stabtelėjo, apakinti didingo karališko sambūrio vaizdo, bet tuoj pat jų jaunasis karalius užkariavo visų žvilgsnius ir privertė smar-

kiau plakti džiaugsmo užvaldytas širdis.

Vos sulaukęs dvidešimt dvejų metų, vilkintis puošnų elegantišką kostiumą, kuo puikniausiai išryškinanti grakščias kūno linijas, Henrikas de Valua reprezentavo ir jaunystės privalumus, ir valdovo didybę. Jo puiškus stotas priminė ir kari, ir didvyrį, ir mielą prinčą.

Lydimas dviejų pasiuntinių, nešančių ant pečių sidabrinę dėžutę su išrinkimo aktu (pasiuntiniai pagarbiai padėjo ją ant marmurinio stalo), Poznanės vyskupas nusilenkė Prancūzijos karaliui ir paprašė leidimo pasveikinti Lenkijos karalių. Karalius Karolis IX atsakė, kad neprieštarauja, ir Henrikas de Valua pakilo iš savo sosto ir šypsena padėkojo pasiuntiniams už jam pareikštą pagarbą. Vyskupas prabilo tokiais žodžiais:

– Dievui pasišaukus šlovingos atminties Žygimantą Augustą, senatas, bajorai ir visi Lenkijos ir Lietuvos luomai, sužavėti jūsų, sere, dorybių, garsas apie kurias pasiekė ir mūsų kraštus, susižavėję jūsų didingais tikėjimo labui darbais, kurie išgarsino jūsų vardą, skuba padėti prie jūsų kojų ištikimybės, pasitikėjimo ir meilės įrodymą. Jūsų naujieji valdiniai, kuriems šiandien turiu laimę atstovauti, mano tėvynainiai tikisi, sere, kad jūs priimsite šį aktą, patvirtinantį visos tautos balsavimo rezultatus taip pat mielai, kaip jie paskelbė jus Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Jie drįsta tikėtis, kad jūs pateisinsite jų didelę pagarbą ir susižavėjimą, parodytą jūsų karališkam asmeniui, ir paskubėsite, sere, išpildyti jų pageidavimus ir viltis bei leisite jiems kuo greičiau pradėti džiaugtis išvydus jūsų malonybę. Jie įvertins tai kaip prielaidą laimės, kurios tikisi sulaukti tik iš jūsų, sere, ir kurios patikimas garantas nuo šiandien jiems yra jūsų dorybės.

Henrikas de Valua su jam būdingu švelnumu trumpai atsakė, kad dėkoja Dievui ir Lenkijos senatui už tai, kad į Lenkijos sostą išsirinko jį. Jis pasistengs pateisinti gerą nuomonę apie jį ir bus dėkingas už lenkų parodytą pasitikėjimą ir atsidavimą.

Paskui jo kancleris, aukštas, liesas vyras pailgu, išbalusiu veidu, vilkintis ilgą juodą drabužį, pamuštą šermuonėlio kailiu, su juodo aksomo teisėjo kepuraitė, uždėta ant pečių krintančių ilgų plaukų, Iuro de Šiverni, prakalbo šeimininko vardu. Jis siekė pademonstruoti savo iškalbą lenkų pasiuntiniams, kurių dauguma garsėjo kaip puikūs oratoriai, tad kalbėjo ilgai, iškilmingais žodžiais išreiškė Henriko

de Valua dėkingumą už gautą nuostabią dovaną bei už stropumą ir uolumą, kurį parodė lenkų pasiuntiniai, nukeliauė tokį tolimą kelią per daugybę šalių susirasti savo karalių. Pridūrė, kad jo didenybė, kurį jo priešai praminė didžiuoju kapitonu, tikisi, kad geriau jį pažinę jo valdiniai vertins jį kaip dėkingą ir dosnų valdovą.

Vos tik baigė kalbėti, Poznanės vyskupas paprašė karaliaus Karolio ir Lenkijos karaliaus leidimo, pasisuko į du savo kolegas, saugančius brangią naštą. Jie atidengė dėžutę, ištraukė ant pergamento surašytą išrinkimo aktą su šimtu antspaudų ir padėjo jį karaliui ant kelių.

Henrikas de Valua ketino pats perskaityti visus straipsnius, kad paskui nereikėtų jų pakartoti lenkams, bet pasiuntiniai laikėsi savo tradicijų ir reikalavo, kad skaitytų vienas jų. Kaip visada neryžtingas Henrikas bijojo juos papiktinti ir galų gale nusileido, sutaręs, kad dekretą garsiai perskaitys Sankono kaštelionas. Stoję gili tyła. Stačias, atsirėmęs į marmuro stalą, Herburtas de Fulstenas ėmė skaityti rinkimuose dalyvavusių vyskupų, vaivadų, senatorių, vardus, paskui perteikė labai detalai išdėstytus motyvus, nulėmusius tautos apsisprendimą Anžu kunigaikščio naudai. Buvo pabrėžta, kad kunigaikštis, apdovanotas gamtos ir fortūnos, buvo pašlovinamas Valua dvaras, jo nuopelnai tikėjimui. Pagaliau jis įvardytas kaip Lenkijos karalius, kaip pamaldus, garsus, triumfuojantis ir didis valdovas.

Henrikas de Valua sutiko su visais straipsniais ir Lenkijos reikalaujamomis nuolaidomis už suteikiamą karūną, nes nė viena auka neprieštaravo jo natūraliam ir gerai žinomam didžiadvasiškumui. Bet visi pastebėjo, kad jo balsas pritilo, kai įsipareigojo prie savęs Lenkijoje pasilikti tik keletą prancūzų, nes tokia išlyga, kurios jis, beje, tikėjosi išvengti, jam atrodė neteisinga ir tironiška! Tada kaštelionas perskaitė kitą straipsnį:

– Lenkijos karalius negalės vesti negavęs visų valstybės luomų pritarimo, jis bus įpareigotas vesti infantę Oną, savo dorybėmis garsėjančią princesę, paskutinę tautai brangios giminės atžalą.

Tie žodžiai smigo į pačią širdį ir kunigaikštienė de Kondė vos nenuualpo, tad Navaros karalienė vos spėjo užstoti ją ir pridengti savo šydu, kad žmonės neišvystų jos staiga susijaudinimo. Henrikas, nenuleidęs akių nuo jos tribūnos, tai pastebėjo ir susi-

jaudino ne mažiau nei Marija de Klev, bet vis dėlto gana tvirtu balsu paskubėjo atsakyti, kad toks įsipareigojimas gali būti tik sąlyginis, nes jis nedrįsta teigti, jog patiks princesei Onai Jogailaitei.

Pasiuntiniai priėmė tokį atsakymą kaip prancūziško galantiškumo ženklą ir pasitenkino tik pagarbiai nusilenkę karaliui.

Skaitant straipsnį apie protestantų privilegijas ir priėjus iki žodžių: „Mes garantuosime taiką ir ramybę tikėjimo disidentams...“ Monliukas ir Poznanės vyskupas nuskubėjo prie kašteliono ir ėmė jam aiškinti, kad šis straipsnis turės būti sureguliuotas karaliaus ir senato susitarimu. Fulstenas nustebeš nutilo, bet Sandomiro vaivada, įpykęs, kad ketinama atšaukti taip iškilmingai Seimui duotą pažadą, priėjo prie Valanso vyskupo ir nekantriai, kaip buvo įpratęs, pasiteiravo, argi šis pats nesutikęs su tuo straipsniu. Jis paniekinamai ir išdidžiai tarė Monliukui:

– Iš tiesų, jei jūs ir jūsų kolegų nebūtumėte su tuo sutikę, jūsų princas niekada nebūtų gavęs mūsų balsų.

Monliukas veltui stengėsi nuraminti suirzusį vaivadą. Jis jautė, kad tai sunkiausias jo gyvenime momentas, nes jis nežino, ką atsakyti karaliui Henrikui, kuris panorą sužinoti, apie ką kalbama, bet tada pats Sborovskis pagarbiai, bet ryžtingai priėjo prie sosto ir prakalbo:

– Aš sakiau, sere, jūsų didenybės pasiuntiniui, kad jei jis nebūtų įsipareigojęs įtikinti jus priimti šį straipsnį, jūs nebūtumėte išrinktas Lenkijos karaliumi. Pasakysiu daugiau, jei jūs nepriimsite jo kaip visų kitų, jūs niekada juo nebūsime .

Po tokio kandaus išpuolio Henrikas šiek tiek paraudo, princesės sujudo, susirinkusieji ėmė murmėti. Pagaliau prancūzai, įpratę prie beveik vergiškos pagarbos savo valdovams, tai įvertino, kaip laisvo veikti bei mąstyti lenko maišto ir nepaklusnumo pavyzdį.

Tik Navaros karalius klastingai šypsojosi į ūsus. Jis pasilenkė soste prie kunigaikščio de Kondė, savo giminaičio, ir pašnibždėjo jam į ausį: „Po šimts velnių, drąsus vyrukas. Manau, kad ir visa jų tauta tokia pat ryžtinga. Aš būčiau daug geriau jiems tikęs, nei mano neryžtingas pusbrolis, kuris niekada nesugebės jų suvaldyti. Aš vadelėčiau juos su šilkiniu pavadžiu ir daryčiau su jais, ką panorėjęs, nes jie savo prigimtimi panašūs į savo žirgus, tie žirgai ugningi, smarkūs, tačiau juos labai lengva suvaldyti.“

(Nukelta į 58 p.)